

אם ראשונים כבני-אדם או כחמורים: מהפכת המידע, האקדמיה ודלדול הרוח, אבשלום אליצור

רביעי 1 למאי, 2019

Author: אבשלום אליצור

להורדה/הדפסה [Word PDF](#)

אם ראשונים כבני-אדם או כחמורים
מהפכת המידע, האקדמיה ודלדול הרוח

מניפסט האתר <http://www.a-c-elitzur.co.il>

לזכר רם עברון (1935-2008), דוגמא ומופת.

הרבה אנשים נעשים חסרי-ישע כשהמחשב האישי שלהם קורס. העבודה, הלימודים, הגישה לתקשורת ואפילו קשרים אישיים - כמעט הכל נעשה כיום דרך המחשב השולחני או זה שבכיס. אז נכון, לא נעים להישאר נטול-מחשב, אבל זו לא סיבה להעביר את כל היום בטלפונים היסטריים לטכנאי וביללות על יום העבודה שנהרס. זה הזמן להתפנות ולהרבה דברים שהוזנחו זמן רב ושאינם מצריכים מסך ומקלדת. זה הזמן גם לזיכרונות על ימי טרם המחשב. הפרספקטיבה שמעניקים זיכרונות אלה יכולה ללמד אותנו הרבה.

א.

אני למשל מבוגר מספיק כדי לזכור את החווייה של כתיבת ספר שלם ביד. עשיתי את זה במשך כמה שנים בסדרה אינסופית של עטי פלסטיק וחבילות דפי נייר שנלקחו, תחת עצימת-עין שתמיד אהיה אסיר-תודה עליה, מארון המזכירות במחלקה הקטנה והנעימה במכון וייצמן בה זכיתי לעבוד כעוזר מעבדה באותם ימים. באגף ממול שכנה הספרייה, אליה הייתי עובר אחרי שעות העבודה ולפעמים גם ביניהן. שם, בפינה מרוחקת בה ישבתי כל אותן שנים, גמא כל עט קילומטרים רבים של נייר. כתבתי, מחקתי, תיקנתי והעתיקתי מחדש וחוזר חלילה. למטה היה סל הניירות שיד נאמנה רוקנה מדי בוקר, מוכן להתמלא שוב בדפי טיטה מקושקשים. ממול, לאט ובהתמדה, התרומם וגבה הר הדפים של כתב-היד.

לכתוב על נייר... מצחיק להיזכר כיום עד כמה לא פשוט זה היה. אני זוכר את האתגר שהציבו הערות-השוליים, שאותן הייתי רושם על צדו האחורי של הדף; א את אינסוף התיקונים, המחיקות והרווחים הריקים; את ההפניות הביבליוגרפיות החסרות שרשמתי על פתקים שהצטברו עד סבב הספריות הבא; את יער החצים, הכוכביות, סימני השאלה, הקשקושים והשרבוטים שגדלו סביב הטקסט ובתוכו; את הנוסח הנקי לאחר ההעתקה שהתכסה אף הוא עד מהרה בשכבת תיקונים נוספת, וכך הלאה, במחול מוזר ומפרך, מתיש וממכר.

לכן לא אשכח את חוויית המעבר לעידן עיבוד התמלילים. היה זה בתחילת שנות השמונים ואני, אז בן עשרים ומשהו, כמעט בסוף הכתיבה, התגנבתי עם כתב-היד של "לפני ולפנים" אל חדר המחשבים של שלוחת האוניברסיטה העברית ברחובות, שהייתה הראשונה להשתמש במעבד-תמלילים עברי, מקליד קוד סודי שנידב לי חבר יקר ומריק במשך לילות רבים עבודה של שנים אל קרבי המחשב. איזו מהפכה! פתאום אפשר להוסיף, למחוק ולהזיז משפטים ופסקאות שלמות, הכל בלחיצות מקש, והטקסט נשאר קריא ונקי. ולא רק הטקסט, לא רק הכתיבה, החשיבה עצמה נעשתה פתאום חופשית, שועטת ובהירה. הרוח, ממש כך, השתחררה מכבלי החומר.

מאז ועד היום אני עוקב בהשתאות ובהכרת-תודה אחר תמורה אדירה זו בחיי! המחשב הלך ונעשה קומפקטי, נדד מייחד המחשבים" המחלקתי אל השולחן במשרד ומשם אל השולחן הביתי ואפילו אל כף היד. תוכנות חדשות הופיעו בזו אחר זו, עושות את הכתיבה לזורמת וקולחת ואת ההדפסה למיידית. תוך כמה שנים הופיעה מהפכה מדהימה פי כמה בדמות האינטרנט, שהגיש לכל אדם מיליוני דפי טקסט, תמונות, סרטים ומוזיקה, הכל על צג המחשב.

כמה קלים נעשו החיים למחבר מאמר או ספר! כבר שנים לא ראית ספרייה כי הספרייה כולה באה, מהדיסק הקשיח או מאתר אינטרנט כלשהו, חנים או בתשלום, היישר אל ה"דף" שמולך, שם ממתין הצמד "העתק-הדבק" הנאמן. אפילו לקום ולקחת מילון אין צורך כי תרגום המילה קופץ בקליק מתוך הטקסט, ובודק האיות עושה במקומך את ההגהה הלשונית. כך גם החישובים, הטבלאות, הגרפים, האיוורים, הערות-השוליים והאסמכתאות הביבליוגרפיות, מספור הכותרות, העימוד, תוכן העניינים והאינדקס: כולם נעשים בידי המחשב, מתעדכנים אוטומטית ומשתלבים מיד בטקסט. ב. העיצוב הגרפי נתון לבחירתך, מסוג האות ועד רוחב השוליים, ובהחלט כדאי לך להיות מודע לכך ולעשות את הקריאה נוחה לקורא. הסורק ממיר מסמכים מצולמים לקובצי טקסט המוכנים להשתלב גם הם בכתיבתך. גם המוזיקה שבחרת לשמוע בוקעת משני צדי הצג, ואם השקעת עוד קצת כסף, אפילו מיקרופון מוצב מולך להפוך את דיבורך למילה כתובה. הוא הדבר בנוגע לדואר, המגיע היישר אל הצג, והחבר, המורה או המחבר-השותף שביקשת לעבור על הטיטה האחרונה עושים זאת אף הם מולך, ואם רצית לדבר אתם בזמן התיקונים הנה קולם או אף תמונתם עולים מפנית הצג. וכמובן המשלוח לפרסום נעשה דרך אותו צג, והפרסום הציבורי הסופי מופיע, שוב, עליו ממש. וכך, האינטרנט שהזין את עבודתך הוא גם זה המזמינך, בתום העבודה, להציג אותה עליו לרבות ומיליוני בני-אדם, להגיע, ללמד ולהשפיע.

ומה על עבודת המרצה? חסל סדר שקפים ושקופיות, המקל שייך לעבר, ואפילו הרישומים על הלוח הולכים ונעלמים. אין מעמסה על הזיכרון, וכבר אין צורך אפילו בתיק - די

במצגת, מוצפנת כקובץ דיגיטלי בארנק או בצרור המפתחות בכיסך, מלבד העותק שכבר נשלח לפניך בדוא"ל ליתר ביטחון. כמויות גדולות של מידע מנותחות, מסוכמות ומוצגות בעילות מפליאה. האנימציה, אם השתמשת בה במידה, עושה את החומר מוחשי וקליט. והנה גם עצה: כדאי לך להציע את המצגת כולה, כמות שהיא, לכל דורש מבין השומעים. זו אחת הדרכים היעילות ביותר לשלוח לחמך על פני המים. ומה בדבר הרצאות הווידאו שמציעים מוסדות רבים? הרצית פעם אחת, ואפשר לשמוע אותך מרצה שוב ושוב...

ב. בקיצור, הכל - ממש הכל - פרוש על המסך מולך, רק השכל אמור להיות שלך.

טוב, עדיין קיימים כמה דינזאורים. אדיר כהן, שעל ספריו גדלתי בילדותי, סיפר לי שהוא עדיין קם מדי בוקר בשעה ארבע וכותב בעט ונייר, וכמוהו עושה שלמה גיורא שוהם. אז הנה עצה למוזיאונים בישראל, לשכור את שני הפרופסורים המיתולוגיים האלה לעבוד בחדר זכוכית ליד אורג השטיחים הבוכרי או הבדואית האופה פיתות, כדי שאפשר יהיה להראות לילדים: כך עבדו המלומדים בימים ההם...

ב.

הקנאה, אפילו בהיותה קשה כשאלו, וההערצה, אפילו הילדותית, לאדם העולה עלינו בתכונה כלשהי היא אחד הגלגלים המניעים כל התקדמות, אישית או קבוצתית. בכל תרבות קיימות דרכים שונות לגשר על הפער בין המקנא ומושא קנאתו. הפרא אוכל את חיית הטוטם, את אויבו המנוצח או אפילו את קרובו המת בניסיון פתטי לרשת את תכונותיהם הנחשקות; הקנאי הדתי או הפוליטי מאמין שאם יקריב את חייו למען המנהיג או האידיאל שלו הוא יצליח להתמזג אתו; בן תרבות המערב מעריץ את "אליל" הספורט, הקולנוע או הזמר ע"י צפייה או האזנה פאסיבית לביצועיו, ומשקיע זמן וכסף במגוון הכלים שבהם מאפשרת לו הטכנולוגיה המודרנית לחזות בהם או להאזין להם. כל אמצעי ההתקרבות האלה, בסופו של דבר, נכשלים: הסוגד אינו זוכה אפילו למעט מהכוח, היופי, הקול הערב או שאר תכונות האידיאל שלו.

היהדות, כנראה, הייתה הראשונה לנתב את הקנאה וההערצה דווקא אל הפחמה. לכאורה דומה יחס זה לקנאה ולהערצה בשאר התחומים, אבל יש הבדל מכריע: דעת, שלא כתכונות פיזיות, עוברת בנקל - בעצם באופן בלתי-נמנע - מהנערץ אל מעריצו. וכך, כל מי שמתפעל מחוכמת זולתו, אחת היא עד כמה הוא מתבטל בפניו, או מתייטר בתחושת הנחיתות לעומתו, בעצם ההקשבה אליו כבר ספג משהו מידיעותיו וסיגל לעצמו את צורת חשיבתו. שום קניבאל לא זכה לתוספת אומץ מאכילת כבד אדם, ושום קהיל אוהדים לא יצא ממשחק כדורגל עם שרירי סוכר מפותחים יותר, אבל אפילו עדת חסידים-שונים המתמוגגת מנאומו של דמוג מקבלת ממנו חידוש אינטלקטואלי זה או אחר. כל שכן כאשר הנואם הוא חכם באמת. הפחמה, איזה כיף, היא מדבקת.

ג.

כמובן, האפידמיולוגיה של הפחמה מחייבת שיהיו אי-אלו חכמים בסביבה, אך ההיסטוריה אינה זורעת גאונים במידה שווה בערוגות הזמן. יש והיא זונחת עמים גדולים למאות שנים בלי להעניק להם אדם דגול, ויש דורות בהם היא מזמנת כמה ענקים לאותה עיר ואפילו לאותו בית-קפה. בעיני רוחנו נוכל לראות את הרשב"ם מקניט את רבנו תם כשהוא מזכיר לו איך, בהיותו תינוק, הפך את קסת הדיו כשישב על ברכי הסבא שלהם, רשיי; את רפאל הנער מסמיק בכיכר סאן-פיטרו לשמע ניבולי-הפה שמטיח מיכלאנג'לו בלאונארדו; את דארווין וקלווין מקשיבים מרותקים להרצאה של פֶרְדִי במכון המלכותי למדע; את טולסטוי מנשק את ציכוב וגורקי בגן יאסֶניה פוליאַנה; או את פרויד ואדלר אוכלים שטרודלים בגן ה"פֶכְטֶר", מרכלים על הסטוצים של שרדינגר היושב ממול ומתאמנים בדיאגנוזות על הרצל העובר על אופניו ברחוב וכמעט דורס את צִיג. כן, נוכל לחשוב על הרבה תקופות פריחה כאלה, אבל זה יהיה נורא מדכא, כי, בואו ונודה: כיום אנו חיים בתקופה הבינונית והמשמימה ביותר בתולדות החשיבה המודרנית.

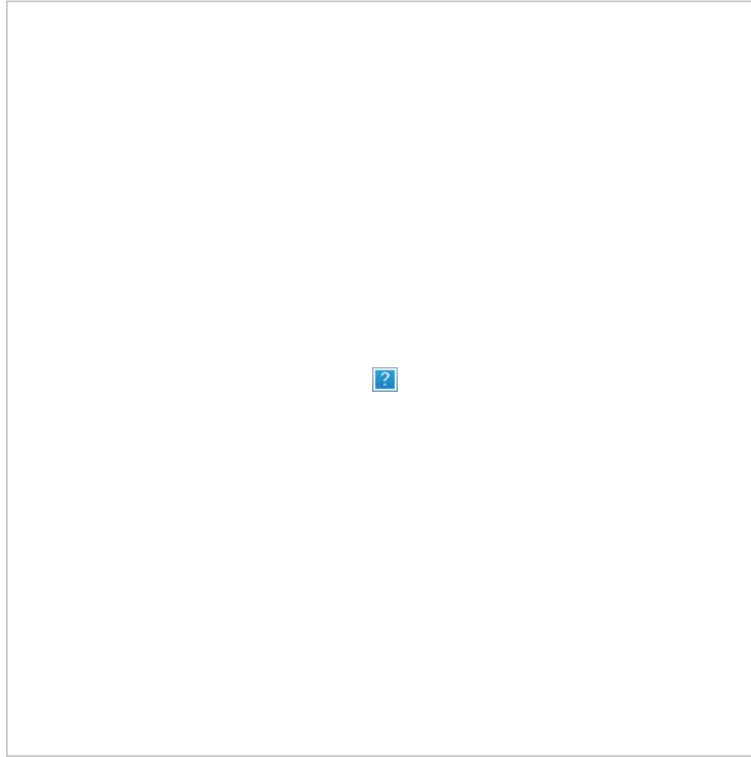
למה, בעצם? למה, זה למעלה מיובל, חרף הגידול העצום באוכלוסיית העולם, בידע, בנגישות לו, בחופש המחשבה ובמספר האמנים, אנשי המדע והרוח החיים כיום, שום דמות המתקרבת לשיעור-קומתם של שייקספיר, רמברנדט, דקארט או איינשטיין אינה נראית באופק?

תשובות רבות שמעתי לשאלה זו ואף אחת מהן לא נראית לי מספקת. אבל, כמה מוזר: השאלה עצמה כמעט אינה נשאלת!

ולא רק שאיננו מסוגלים לעמוד ברף הגבוה שהציבו לנו קדמונינו, כבר קשה לנו לתפוס איך הם עשו את עבודות הענק שלהם בעט נובע או אפילו בנוצה ובקסת דיו, על נייר שמחירו היה גבוה, לעתים תחת דלות ומחסור בל-יאמנו. אני יודע את זה היטב מאז הלכתי פעם, ביום של שיתוק-עבודה, אל סופר הסת"ם המתגורר במושב שלי וקניתי ממנו נוצה וקסת דיו. במקום המקלדת מצאתי את עצמי רכון על דף וכותב, אות אחר אות, משפט אחד. רק אז הרמתי עיניי בתדהמה אל שולחן עבודתי המושבת וניסיתי להבין: איך אפשר היה פעם לכתוב כך ספרים שלמים?

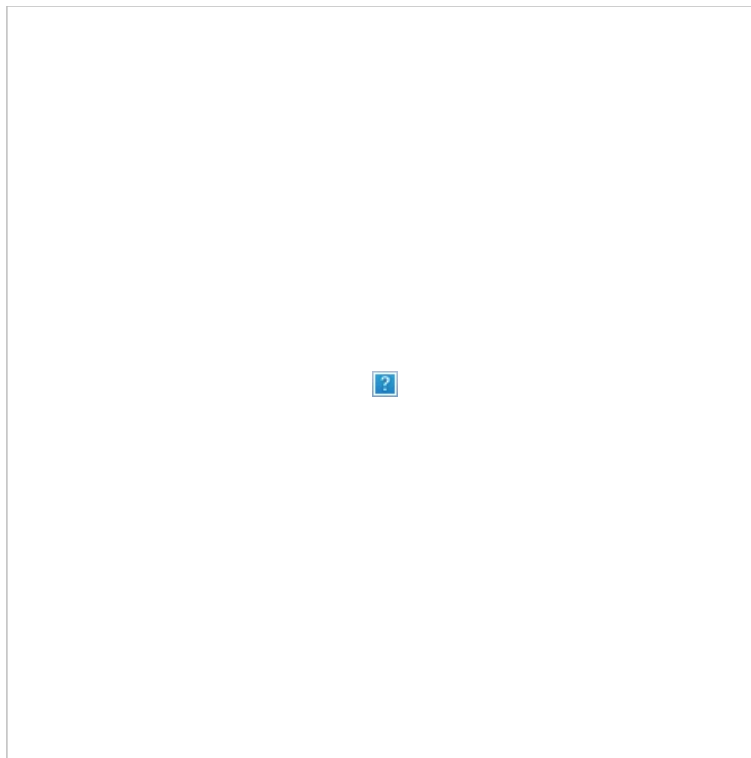

עובדה: כתבו. ולא רק זאת, אלא שאותם מסמכים מכוננים של האנושות שנכתבו כך יצאו מוקפדים וברורים, ועל פי רוב גם בפרוזה יפהפיה. אם כך, איך היו נראים [המשתה](#), [יסודות](#), [מורה נבוכים](#), [ביקורת התכונה הטהורה](#), [פרינציפיה](#), [מוצא המינים](#), [הקפיטל](#) או [פירוש החלום](#) אילו נכתבו בקלות בה אנו כותבים כיום? ויותר מזה: מה היה תכנם לו יכלו מחבריהם להשתמש במשאבי המידע שברשותנו, ובעיקר לשוב ולתקן את עצמם בצורה הזורמת שמאפשרת הטכנולוגיה המודרנית? דארווין, למשל, הוציא בימי חייו שש מהדורות של מוצא המינים, בכל אחת אינספור מחיקות, הכנסות, הערות, מקורות ואיורים חדשים. להזכירכם: "גזר-הדבק" היו אז פעולות ממשיות, כשמחבר גזר מהמהדורה הישנה קטעי דפים שלא הצריכו שינוי והדביקם בתוך כתב-היד החדש. לכמה מהדורות היינו זוכים, ובאיזו איכות, לו יוכל היה הגאון הביישן מאחזת דאון לעבוד כשארשותו עומדים מייקרוסופט וגוגל, וויקיפדיה ופרוייקט גונטברג?

פריוד תופס פוזה

הכתיבה, כשהיא זורמת, היא כיף, אבל לא פחות מהנה היא העריכה. כמה נעים לתקן שוב ושוב במעבד תמלילים! מעולם לא קינאתי באלה המתפארים בכך שכתבתם אינה צריכה תיקונים. כשאני רואה מאמר של עצמי שלא קראתי מזה זמן רב, מיד מזדקרים לעיני פגמי תוכן וסגנון, וכמו מאליה מחפשת היד את העט האדום לעשות תיקונים לגרסה הבאה. רק מי שנהג לתקן שוב ושוב עבודה של עצמו יודע כמה זה חשוב, איך מגרסה לגרסה נעשה הטקסט ברור, קריא ויפה יותר, ואָתו מקבלת המחשבה עצמה משנה עקביות והיגיון: היוצר והיצירה יוצרים זה את זה. היזון-חוזר מתמשך הוא, כזכור, יסוד האבולוציה: מוטציה זעירה פה, ועוד אחת שם, לאט-לאט אבל תמיד לאותו כיוון - ואינספור מינים חדשים מופיעים על האדמה. וזו בדיוק הסיבה שבדיחות, אגדות עתיקות או שירי-עם שובים אותנו מיד בקסמם: עבודת שיפורים אלמונית של דורות הזיזה מילה פה וצליל שם, כאן הוסיפה וכאן גרעה, לכאורה באופן קפריזי אבל במציאות האפקט היה מצטבר, פועל באותו כיוון, עד שיצאה יצירה המצליחה להדהד בנפש כל שומעיה. וזה מה שעושים יוצרים גדולים: אם קראתם סיפור או שיר שסחף אתכם מיד - נקי, מגובש, סוחף, אין אף מילה מיותרת - קרוב לודאי שהוא דווקא לא נכתב במכה אחת. בוודאי עבר עליו המחבר שוב ושוב, הניחו בצד לזמן רב, שב ותיקן וחוזר חלילה, לפני שפרסם אותו. ראיתי פעם סרט טלוויזיה בריטי על קטעי צילום שציארלי ציאפלין זרק לפח. ציאפלין טרטר את השחקנים, ובראשם כמובן את עצמו, באינספור וריאציות על סצנת "הדלת המסתובבת" המפורסמת, ואחר-כך גזר והדביק (כפשוטו ולא באופן דיגיטאלי) קטעים שונים מהן עד שיצאה הגרסה המושלמת המוגשת לנו כקטע בן דקות ספורות. גאונות, אמר אדיסון, היא אחוז אחד השראה (inspiration) ותשעים ותשעה אחוז הזעה (perspiration).

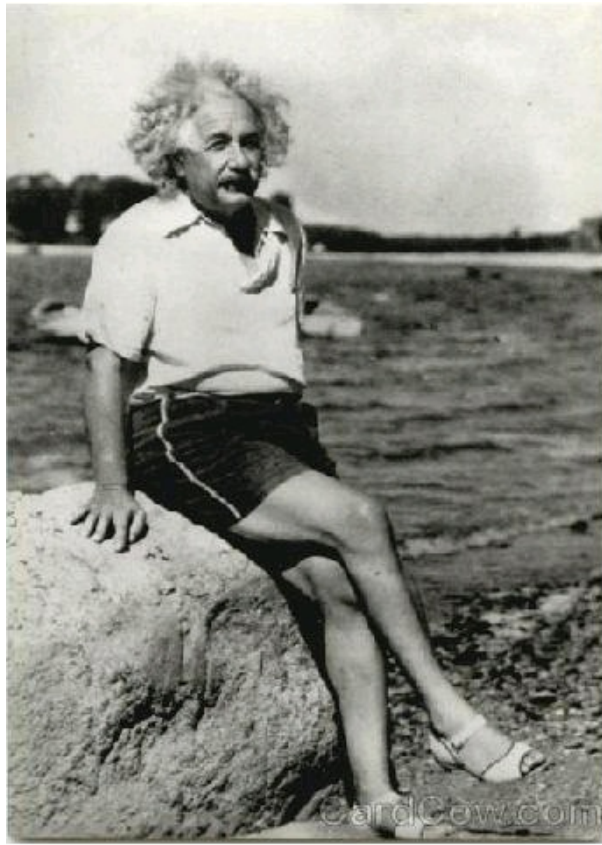

בלזאק קשה על עצמו

.ד

מה, אם כן, היו אומרים יוצרי הדורות הקודמים לו ראו אותנו, מוקפים בחומרות ותוכנות הנותנות במקומנו את ההזעה, איך אנחנו נותנים בסופו של יום כל כך מעט השראה? איך, מצוידים בכל מתנות הקסם האלה, מילאנו את הרשת בהררי זבל, מידע תפל ולא אחראי, אם לא כוזב ממש, כתוב בצורה רשלנית ועילגת, גדוש בהתחכמויות ניהיליסטיות, ציניות ומרושעות? מה הייתה דעתם על חוקר שמיטב שנותיו עוברות עליו בכתיבת "פייפֶּרס" טכניים ומשמימים שאינם מקדמים את המדע אלא רק אותו מול ועדות המינויים האקדמיות? ושעיהו ליבוביץ ז"ל, שבילה שעות אינספור בנסיעות לכל רחבי הארץ ללמד, כמעט תמיד בלי תשלום, להתסיס, לקומם ולעורר מחשבה, איך היה מגיב למראה מרצים בני-ימינו שממש נשמרים על נפשם שלא לצאת מדי אמותיהם ולא להביע בפומבי את דעתם המקצועית מול מבול הכזב והמדע המדומה שהציבור חשוף אליו בענייני בריאות, פסיכולוגיה וסביבה? וכל זה כשהאינטרנט נמצא מול אפם ממש? מה היו קדמונינו אלה אומרים למראה המגזר האינטלקטואלי ברשת המתגמד תחת השתלטות תרבות [הצריכה והאופנה](#), הולך לאיבוד בין אינספור עמודים מטורללים ומופרעים משולי הפוליטיקה והחברה?

בפשטות: "תתביישו!"

איינשטיין מדגמן קולקציית חוף

ה.

ובצדק. נתבייש כי שילמנו רעה תחת טובה: דור אנו שזכה לחזות באחרוני הנפילים בעולם הדעת ומאז המליך עליו את הרדידות והזילות. נתבייש כי זכינו לאוצרות ידע ויופי חלומיים ואנו נותנים להם להעלות אבק מול עינינו; כי החידות העומדות כיום בפני המדע הן לא פחות קשות מאלה שחוללו את מהפכות ראשית המאה העשרים ובכל-זאת רוב המדענים מקפידים לעשות מדע "קטן", טכנולוגיה בזבזנית משעבדת גוף ומנוונת מוח; כי הספרות והאמנות השתעבדו לתעשיית יחצינות, מותגים, גימיקים, ספינים ושאר מושגים שעצם הגייתם מעוררת מיאוס; כי מיליוני בני-נוער וצעירים תאבי חכמה צריכים לנדוד ברשת ימים רבים כדי למצוא אתגר אמיתי לשכלם ולנפשם; כי בעוד [אבותינו נטעו חרובים לשבעים שנה](#) לטובת צאצאים שלא יזכו להכיר, אנחנו מפקירים את הנוף בידי מזהמים פורעי-חוק וגנבים מקורבי-שלטון. כך בנכסי החומר וכך בנכסי הרוח. בושה וחרפה.

ו.

"במקום שאין אנשים," אמר הלל הזקן (אבות ב 5), "השתדל להיות איש." ואכן את חדלות-האישים האינטרנטית ממלאים כיום בעיקר אלמונים שהרימו את דגל המצויינות. "גוטנברג" החל לסרוק ולהקליד לרשת אוצרות עתק של קלאסיקה בחינם, וכיום הולכת [גוגל-ספרים](#) בעקבותיו. כאן בארץ הוקם "[פרויקט בן יהודה](#)" בידי בחור נחבא אל הכלים עם קבוצת מתנדבים, והאוניברסיטה הפתוחה חנכה את "[פאר - פתיחת אוצרות הרוח](#)" ששוב הציב אותה לפני כל קודמותיה הממוסדות. בראש צועדת ה**ויקיפדיה** המכוננת, שחרף כל התחזיות הספקניות הצליחה לבנות גוף-ידע ענק, מתעדכן ללא הרף, וברובו אמין להפליא, מעמל רבבות תורמים אלמונים. לטעמי יש משהו יפה במיוחד גם במה שמאחרי הטקסטים הרשמיים, דהיינו "דפי השיחה", הגולשים לעתים למריבות קטנוניות, כי דווקא על רקע זה מתבלט כוחה המפליא של היוצרות הסדר הספונטנית: האפקט המצטבר מזקק בעקביות ובהתמדה את הידע המוסכם. [אנציקלופדיית העולם החדש](#), שקמה כאלטרנטיבה מקצועית לויקיפדיה, משתמשת בכותבים מקצועיים אבל מנצלת כמוה את עיקרון העבודה השיתופית והעדכון התמידי. וכמובן קיים פלא ההיפרטקסט ההופך את המסמך לרב-ממדי: ה"עין ערך" הפך לקישור, וכך זרוע כל טקסט אינספור דלתות המוכנות להיפתח בכל הקשה לנושאים רלוונטיים קרובים ורחוקים. גבולות בין דיסציפלינות שלכאורה אין קשר ביניהן נחצים בלחיצת מקש. האיורים הנלווים הם גם קובצי וידאו ושמע ואנימציות שונות. הדף נעשה חי.

השיתוף הולך וגובר. [הקוד הפתוח](#) המבורך מתפשט לא רק בתחום התוכנות. מדענים ואנשי-רוח מפרסמים כיום בלוגים המאפשרים לעקוב אחר עבודתם בזמן אמת ולהתדיין אתם, וכן מאמרים וסקירות הנושאים את תו-האיכות של בר-הסמכא. ויש פורומים מקצועיים מעולים בהם מתנהלים דיונים ענייניים ומפרים.

עיניכם הרואות: זה אפשרי. אפשר וחובה עלינו להחזיר את המצויינות, ללא פשרות, אל רשות הרבים. ונתחיל בתיקון מהבית, כל אחד מעצמו.

ז.

כשהייתי ילד רציתי להיות מדען. נהייתי. עשיתי מה שעושים כולם וגם מה שאף אחד לא עושה. עבדתי במקביל בכמה תחומי מחקר שאין ביניהם שום קשר. פרסמתי מאמרים בבמות המקצועיות המקובלות, התקבלתי ונדחיתי, ביושר ובתרגילים דמגוגיים, התחנפתי והוחנפתי, שובחתי, התבזיתי, בצדק או מתוך צרות-עין, כוסחתי והשבתי מנה אחת אפיים, עשו לי פלגיאטים ואני דווקא לא, כתבתי למען הכבוד, הדרגה, הכסף או סתם חיסול חשבונות לקרר את הלב. הרציתי בפני קהלים שונים ומשונים, לימדתי ולמדתי, הצחקתי, רכשתי מבין תלמידי אליטה של עליונים שנעשו ברבות השנים לשותפים וידידים. בשם השקיפות הקמתי את האתר הזה בצורת בית זכוכית שעוברים-ושבים יכולים להציץ אליו פנימה. ארגנתי חבורת מדענים שתייסד בבוא היום [מכון מדעי חדש](#) על טהרת המצוינות. היה כיף. אינשאללה יהיה עוד.

עכשיו לקחתי פסק-זמן. עברתי על רבים מהמאמרים והמצגות שהכנתי בשנים האחרונות בנושאים שונים, ושכבר קיבלתי עליהם את הגמול האקדמי או הכספי. הרחבתי ועדכנתי את תוכנם, שיפרתי את עיצובם הגרפי כדי להקל על הקריאה, והתקנתי אותם לפרסום מחודש, לא במאמרים או בספרים אלא כאן לפניכם, ברשות הרבים.

עבורכם מורים ותלמידים, מתנגדים, מתנגחים, פרופסורים נשואי-פנים, נערים ונערות תאבי-דעת, גאונים שעתיים לפניהם או אחריהם, שרוטים טעוני אישפוז, מעריצות שמשום-מה לא מעזות לכתוב לי, טוקבקיסטים פחדנים עם ניקים אוויליים, גולשים אלמוניים של(רוע)למזלי טרם פגשתי או לעולם לא אפגוש. "כנסו!!!"

איני רוצה זכויות יוצרים. קראו, העתיקו, תרגמו לכל לשון, צטטו, גנבו, אמרו דבר בשם אומרו או הוציאו דבר מהקשרו, שבחו, גִּדְפוּ, והעיקר, בואו להשתתף! הציעו הערות, ביקורת ותיקונים ואם יתקבלו על דעתי אוסיף אותם למהדורות הבאות תוך ציון שם המעיר. ג. לכן שמתי כאן גם הרבה טיטות לא גמורות המשועות לעצה ולחוות-דעת נבונה, כולל טיטות [ספר עב-כרס](#). כן, יש בהתחלה משהו קצת מלחיץ בהתנהלות שקופה זו, כאילו שולחן העבודה נמצא ברחוב ואפילו הטיטות שעליו גלויות כך שכל עובר-ושב יכול לעצור ולהציץ, ואפילו להוציא עט ולתקן פה ושם. מצד שני, מה כבר יש להסתיר?

והנה גם המצגות המלוות את הרצאותי. על כולן כתוב © כל מאן דבעי" בשם אותו עיקרון. יש סיפור על חלבן שהתעשר ממהילת חלב במים וקנה לו כובע פרווה. פעם העיפה הרוח את כובעו אל הנחל. קרא אחריו: "כובע כובע, מן המים באת ואל המים אתה הולך!" ואם הוא כך, אני, שמצגתי מלאות תמונות שגנבתי מכל רוחות הרשת, ששבעתי מחרובים שנטעו אבותיי, שזכיתי באור מן ההפקר, למה אקפח הפקר יקר זה?

אז תתכבדו. נכון פה לא מייקרוסופט ולא שידורי הכבלים, אבל גם כאן יש שפע הורדות, ריאליטי אקדמי (אפילו קצת צהוב בשוליים), תוכנות להרצת הדיסק הניורנאלי, אחי קבצים מנטאליים, חיסונים נגד דואר-זבל אינטלקטואלי, הגנה מפני וירוסים מחשבתיים ו"הפוך על הפוך" לחשיבה המדעית - הכל חינם. מכירים את הכיתוב במכירות סוף-העונה? "בעל הבית השתגע!" אז הביטו שוב על שממת-השכל סביבכם. בואו נתחיל, למען השם, להשתגע.

[א]. בהערות השוליים, כידוע, מופיעות לפעמים האמירות המעניינות ביותר, ולכן מקומן בתחתית העמוד. לִסְרֵי-הדפוס של העידן הטרום-דיגיטלי זו הייתה משימה לא פשוטה: לספור את השורות בכל הערת שוליים כדי להקצות לה מקום בתחתית העמוד, אבל להיות מוכנים שהיא תגלוש לעמוד הבא אם ההפניה היא בתחתית העמוד. וכמובן שנוצרת סמטוכה שלמה אם אחרי אותה הפניה מופיעה באותו עמוד עוד הערת שוליים. המחשב מתמודד עם בעיות כאלה בקלות. לאור זאת, ממש לא תיאמן העצלנות שמפגינים עד היום מחברים ועורכים המתעקשים לדחוק את כל הערות השוליים אל סוף הפרק או - הכי טיפשי - אל סוף הספר, לפעמים בלי לציין אפילו את כותרת הפרק!

ב. חֶשְבוּ למשל על בעית הכתיב המלא והחסר. האקדמיה ללשון עברית, ולעומתה העיתונות והספרות, הגיעו לפשרות שאף אחת מהן אינה מספקת. לו הייתה מהפכת הדיגיטציה פורצת רק שני עשורים מוקדם יותר, והניקוד היה נעשה קל כמו בימינו, הייתה העברית הכתובה ברורה הרבה יותר: היינו שומרים על הכתיב החסר, ההגיגוני והעקבי, בתוספת הניקוד של הברות בודדות!

ג. אם רצונכם לעשות זאת באופן ויקיפדי, הורידו בבקשה את קובץ ה"וורד" של המאמר וקשקשו עליו - מחיקות הוספות וכו' - תוך שימוש באופציה "עקוב אחר שינויים" ושלחו חזרה אלי. נכון זו לא בדיוק ויקיפדיה ואני שומר לעצמי את זכות המילה האחרונה, אבל אני קשוב מאוד לכל הערה.